

Tiểu thuyết khoa học viễn tưởng Trung Quốc thế kỷ XXI: Một diện mạo đang định hình

(Đọc Tiểu thuyết khoa học viễn tưởng Trung Quốc đầu thế kỷ XXI của Đào Văn Lưu, Nxb Công an nhân dân, 2026)

Trên bản đồ văn học thế giới đương đại, sự trỗi dậy của tiểu thuyết khoa học viễn tưởng Trung Quốc đầu thế kỷ XXI đã trở thành một hiện tượng đáng chú ý, không chỉ bởi sự phát triển mạnh mẽ về số lượng và chất lượng sáng tác, mà còn bởi khả năng tham dự vào những cuộc đối thoại lớn về con người, công nghệ và tương lai nhân loại. Từ một thể loại từng bị xem là văn học ngoại biên, khoa học viễn tưởng Trung Quốc đã từng bước xác lập vị thế trong đời sống văn hóa thế giới, đặc biệt sau thành công toàn cầu của những tác phẩm như *Tam thể* của Lưu Từ Hân. Sự chuyển biến này

đã thu hút sự quan tâm ngày càng lớn của giới nghiên cứu trong và ngoài Trung Quốc.

Tại Việt Nam, mặc dù văn học khoa học viễn tưởng Trung Quốc đương đại đã bắt đầu được giới thiệu rộng rãi thông qua dịch thuật và tiếp nhận của độc giả, song các công trình nghiên cứu chuyên sâu, có tính hệ thống về lịch sử hình thành, đặc điểm thi pháp và những vấn đề lý luận của thể loại này vẫn còn tương đối khiêm tốn. Trong bối cảnh đó, cuốn sách chuyên khảo *Tiểu thuyết khoa học viễn tưởng Trung Quốc đầu thế kỷ XXI* của Đào Văn Lưu, do Nhà xuất bản Công an nhân dân xuất bản tháng 7/2026, là một công trình có ý nghĩa quan trọng, góp phần bổ sung một khoảng trống trong nghiên cứu văn học Trung Quốc đương đại tại Việt Nam. Với dung lượng 230 trang, được chia thành ba chương khái quát về sự phát triển của khoa học viễn tưởng Trung Quốc; phân tích đặc điểm sáng tác của một số tác giả tiêu biểu và đánh giá đóng góp của tiểu thuyết khoa học viễn tưởng Trung Quốc. Cuốn sách không chỉ cung cấp một bức tranh toàn cảnh về sự vận động của tiểu thuyết khoa học viễn

tưởng Trung Quốc, mà còn đưa ra những kiến giải có chiều sâu về đặc trưng thẩm mỹ và giá trị tư tưởng của thể loại này.

Điểm nổi bật đầu tiên của công trình là cách tiếp cận lịch sử có tính hệ thống. Tác giả không xem khoa học viễn tưởng Trung Quốc đầu thế kỷ XXI như một hiện tượng xuất hiện đột ngột, mà đặt nó trong tiến trình phát triển hơn một thế kỷ với nhiều giai đoạn chuyển biến quan trọng. Từ những sáng tác sơ khai cuối thời Thanh - đầu thời Dân quốc như *Tương lai Trung Quốc mới* (1902) của Lương Khải Siêu, *Đất thuộc địa mặt trăng* (1904) của Hoàng Giang Điều Tẩu, đến giai đoạn phát triển dưới ảnh hưởng của mô hình khoa học viễn tưởng Liên Xô sau năm 1949, công trình đã cho thấy quá trình hình thành một truyền thống sáng tác riêng của khoa học viễn tưởng Trung Quốc.

Tác giả dành sự quan tâm đáng kể đến những biến đổi của thể loại từ thập niên 1980, 1990, khi khoa học viễn tưởng Trung Quốc bước vào giai đoạn chuyển hình quan trọng dưới tác động của công cuộc “Bốn hiện đại hóa”. Đây là thời kỳ thể loại này dần thoát khỏi khuôn khổ tuyên truyền khoa học đơn thuần để hướng tới những vấn đề rộng lớn hơn về xã hội, lịch sử và số phận con người. Trên nền tảng đó, đầu thế kỷ XXI được xác định là giai đoạn phát triển mạnh mẽ nhất, thường được xem như “thời kỳ hoàng kim” của khoa học viễn tưởng Trung Quốc, với sự xuất hiện của nhiều tác giả có ảnh hưởng trên thế giới.

Một đóng góp đáng chú ý của cuốn sách là việc phân loại và phân tích đội ngũ sáng tác theo các thế hệ. Tác giả nhận diện năm thế hệ nhà văn khoa học viễn tưởng Trung Quốc, trong đó tập trung vào ba thế hệ tiêu biểu của thời kỳ đương đại. Thế hệ trưởng thành từ những năm 1990, với những gương mặt như Lưu Từ Hân, Vương Tấn Khang, Hàn Tùng, Hà Tịch, tiếp nối truyền thống coi trọng tri thức khoa học, xây dựng những viễn cảnh tương lai có quy mô vũ trụ và thể hiện tư duy vị lai mạnh mẽ. Trong khi đó, thế hệ cách tân gồm Trần Thu Phàm, Hách Cảnh Phương, Trình Thanh Ba... lại chú trọng hơn đến những thử nghiệm nghệ thuật, sự giao thoa giữa khoa học viễn tưởng với văn học hàn lâm, từ đó hình thành xu hướng “chủ nghĩa hiện thực khoa học viễn tưởng”. Thế hệ nhà văn mới như Bảo Thụ, Phó Cường, Trương Nhiễm, Cố Thích... tiếp tục mở rộng biên độ sáng tác trong bối cảnh internet, văn hóa đại chúng và công nghiệp sáng tạo phát triển mạnh mẽ.

Bên cạnh đó, công trình cũng dành sự quan tâm thích đáng đến vai trò của các nhà văn nữ như Lăng Trần, Triệu Hải Hồng, Tiền Lợi Phương, Hạ Gia, Mộ Minh.

Việc đưa các tác giả nữ vào hệ thống nghiên cứu giúp bức tranh khoa học viễn tưởng Trung Quốc đương đại trở nên toàn diện hơn, đồng thời cho thấy sự đa dạng về chủ đề, phong cách và cách thức tiếp cận tương lai của thể loại này.

Nếu phân khảo sát lịch sử tạo nên nền tảng tổng quan cho công trình thì vấn đề “chủ nghĩa hiện thực khoa học viễn tưởng” chính là trọng tâm lý luận quan trọng nhất của cuốn sách. Tác giả đã dành nhiều phân tích để làm rõ sự hình thành, biến đổi và ý nghĩa của khái niệm này trong tiến trình phát triển khoa học viễn tưởng Trung Quốc. Được Trịnh Văn Quang đề xuất từ năm 1981, “chủ nghĩa hiện thực khoa học viễn tưởng” quan niệm khoa học viễn tưởng không đơn thuần là sự tưởng tượng về tương lai, mà là phương thức phản ánh hiện thực thông qua những thế giới giả định.

Từ góc nhìn này, khoa học viễn tưởng trở thành một hình thức nghệ thuật đặc biệt, cho phép nhà văn khám phá những vấn đề mà văn học hiện thực truyền thống đôi khi khó tiếp cận. Cuốn sách chỉ ra rằng, trong bối cảnh thế kỷ XXI, khoa học viễn tưởng Trung Quốc đã phục hồi và phát triển mạnh mẽ quan niệm này khi tập trung phản ánh những biến đổi sâu sắc của đời sống đương đại: Sự tha hóa của con người trong quá trình đô thị hóa, quan hệ phức tạp giữa con người và trí tuệ nhân tạo, nguy cơ kiểm soát xã hội bởi các hệ thống công nghệ cao, hay những khủng hoảng sinh thái mang tính toàn cầu.

Điểm quan trọng trong lập luận của tác giả là khẳng định khoa học viễn tưởng không đối lập với hiện thực chủ nghĩa, mà có thể trở thành một hình thức hiện thực chủ nghĩa ở cấp độ rộng lớn hơn. Thông qua thủ pháp “lạ hóa” và việc kiến tạo những thế giới thay thế dựa trên logic khoa học, nhà văn có khả năng soi chiếu hiện thực từ một khoảng cách mới, qua đó phát hiện những mâu thuẫn, bất ổn và nỗi lo âu tiềm ẩn của xã hội đương đại.

Một phương diện khác làm nên giá trị của công trình là phân tích vấn đề bản địa hóa của khoa học viễn tưởng Trung Quốc. Tác giả vận dụng quan điểm “chỉ những gì mang tính dân tộc mới có khả năng trở thành toàn cầu” để lý giải thành công quốc tế của khoa học viễn tưởng Trung Quốc. Theo đó, bản sắc Trung Quốc trong các tác phẩm không chỉ nằm ở việc sử dụng bối cảnh lịch sử, địa danh hay chất liệu văn hóa truyền thống, mà còn được thể hiện trong hệ giá trị, tư duy triết học và cách hình dung về quan hệ giữa con người với vũ trụ.

Có thể khẳng định *Tiểu thuyết khoa học viễn tưởng Trung Quốc đầu thế kỷ XXI* là một công trình có tính hệ thống cao, lần đầu tiên cung cấp một cái nhìn tương đối toàn diện về lịch sử, đội ngũ sáng tác và đặc điểm nghệ thuật của khoa học viễn tưởng Trung Quốc. Thứ hai, công trình có đóng góp quan trọng về mặt lý luận khi nhấn mạnh vai trò của “chủ nghĩa hiện thực khoa học viễn tưởng”, qua đó khẳng định giá trị nhận thức và phản tư xã hội của thể loại này. Thứ ba, cách tiếp cận của tác giả không giới hạn trong phạm vi văn bản văn học, mà đặt khoa học viễn tưởng trong mối liên hệ với công nghiệp văn hóa, văn học mạng, sách nói và các sản phẩm chuyển thể điện ảnh, giúp người đọc nhận diện đầy đủ hơn hệ sinh thái văn hóa mà khoa học viễn tưởng Trung Quốc đang vận hành.

Tuy nhiên, việc phân chia các thể hệ nhà văn, dù có cơ sở khoa học, đôi lúc vẫn chưa làm rõ hoàn toàn ranh giới thẩm mỹ giữa thể hệ cách tân và thể hệ mới trong bối cảnh cả hai cùng chịu ảnh hưởng sâu sắc của môi trường kỹ thuật số.

Nhìn chung, *Tiểu thuyết khoa học viễn tưởng Trung Quốc đầu thế kỷ XXI* của Đào Văn Lưu là một công trình nghiên cứu có giá trị, kết hợp giữa khảo sát tư liệu phong phú và tư duy lý luận rõ ràng. Cuốn sách không chỉ giúp nhận diện diện mạo của một thể loại đang góp phần định hình lại trí tưởng tượng văn học trong thời đại công nghệ, mà còn mở ra những gợi ý quan trọng cho nghiên cứu văn học Trung Quốc đương đại ở Việt Nam. Trong bối cảnh những vấn đề về trí tuệ nhân tạo, biến đổi công nghệ và tương lai nhân loại ngày càng trở thành trung tâm của đời sống tư tưởng toàn cầu, công trình này có ý nghĩa vượt ra ngoài phạm vi nghiên cứu một thể loại văn học, trở thành một tài liệu tham khảo cần thiết cho những ai quan tâm đến sự vận động của văn học thế giới thế kỷ XXI.

T.L